

แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคูบอน เขตคลองสามวา

กรุงเทพมหานคร

The Way to Create Co-Operation in a Community by Buddhist Peaceful Means: A Case Study of Kubon Temple Community, Klongsamwa District, Bangkok

ศรคม เผือกผิวงค์¹, พระมหาดวงเด่น ธิตญาโณ และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์

Sornkom Phuakphewwong¹, Phramaha Duangden Thitañño and

Khanthong Wattanapradith

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. E-mail: Sornkomp@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาบริบทการสร้างความร่วมมือของชุมชนวัดคูบอน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร 2) เพื่อศึกษาแนวคิดและแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือในชุมชนตามหลักพุทธสันติวิธี และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนของวัดคูบอนตามหลักพุทธสันติวิธีเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ แบบลงภาคสนามโดยการศึกษาเอกสาร, การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบกับการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า

วัดคูบอนเป็นวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ ที่มีความเจริญในกรุงเทพฯ หากมองภาพรวมถือว่ามีความพร้อม แต่ถ้ามองในแง่ของการยกระดับเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง วัดคูบอนถือว่ายังต้องอาศัยเวลา และความร่วมมือในการพัฒนาให้วัดเจริญยิ่งขึ้นต่อไป ทั้งนี้แนวคิดและแนวปฏิบัติวิธีหนึ่งเพื่อสร้างความร่วมมือตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อช่วยให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่งจะช่วยในการสร้างสันติสุข ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริงและมั่นคง จึงได้ทำการประยุกต์หลักสาราณียธรรม เพื่อใช้ในการสร้างความร่วมมือในชุมชนของวัดคูบอน ซึ่งมีแนวทางการสร้างความร่วมมือฯดังนี้คือ 1) การปรับทัศนคติของชุมชนในการวางแผนวัดเป็นสมบัติของชุมชน 2) การสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วมและยึดเป็นแนวปฏิบัติที่ชุมชนต้องร่วมมือ 3) การปรับใจเข้าหากันมองทุกอย่างด้วยเมตตา 4) การพัฒนาทำที่การแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา 5) การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เมตตาในชุมชน และ 6) การจัดสรรด้วยความเป็นธรรมในมุมมองประโยชน์ต่อส่วนรวม

คำสำคัญ: ความร่วมมือ; การมีส่วนร่วม; สาราณียธรรม

Abstract

This research is of 3 objectives: 1) to study the context of creating co-operation of Kubon temple community, 2) to study the idea and practical way of creating co-operation in a community according to Buddhist peaceful means and 3) to propose the way to create co-operation of Kubon Temple community by Buddhist peaceful means. It is a field-work qualitative research by the tools of a documentary study, and an in-depth interview given by a group of 8 key informants, together with a participatory observation. From the research, it is found the followings:

Kubon temple is one of the temples located in civilized area of Bangkok. It can be considered of readiness in the overall view but in the sense of upgrading as the example of a developed temple, it still needs time and co-operation for the continuous development. One of the idea and practical way to create the co-operation by Buddhist peaceful means, for the unity in truly and sustainably co-operating and making a community developed, is to apply “Sārāṇīyadhamma” for creating co-operation in Kubon Temple community. The way to create co-operation in Kubon temple community comprises: 1) the adjustment of a mutual attitude of cherishing the temple as the community’s property, 2) the participatory designation of the rules that the community must co-operate to follow as the practical way, 3) the mindful adaptation to one another with loving-kindness, 4) the development of the expression towards one another with loving-kindness, 5) the creation communication culture in the community with loving-kindness, and 6) the arrangement with justice in the perspective of common interest.

Keywords: Co-Operation; Participation; Sārāṇīyadhamma

บทนำ

“วัดจะมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย บ้านจะสลายเพราะมีวัดคั่นเสีย บ้านกับวัดผลักดันช่วยก็อวยชัย ถ้าวัดกันก็บรรลัทธิทั้งสองทาง” (Komsan, 2015) สุภาษิตนี้มีนัยยะที่สอดคล้องกับแนวพระราชดำริพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ทรงตระหนักและเห็นความสำคัญในบทบาทของ “บ้าน วัด โรงเรียน” เพราะทรงมีพระราชดำริที่จะให้ดำเนินการจัดตั้งวัดขึ้นคู่กับชุมชนเพื่อเป็นพุทธสถานในการประกอบกิจการของสงฆ์ในการสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Ministry of Education, 2003) สะท้อนบ่งบอกให้รู้ว่าเป็นวัดต้องพึ่งพาอาศัยส่งเสริมกันและกัน รวมถึงโรงเรียนที่เข้ามามีบทบาทในสองหน่วยหลักทางสังคม ซึ่งรวมเรียกย่อๆ ว่า “บวร” ที่ไม่ได้มีความหมายตามพจนานุกรมไทยที่แปลว่า ประเสริฐ ลำเลิศ เท่านั้น แต่ “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน จึงเป็นคำที่หลายคน เคยได้ยินกันคุ้นหูมาตั้งแต่เมื่อครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน “บวร” เป็นคำที่มีนัยสำคัญของคำแต่ละคำ หากจะแยกออกเป็นส่วนตัว ก็จะเป็นคำที่มีความหมายเฉพาะของแต่ละบริบทดังนี้ วัดในอดีตถือเป็นสถานที่บ่มเพาะ ฝึกปรือ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนคู่กับสังคมไทยมาก่อนที่จะมีการสร้างโรงเรียนในชุมชน จึงถือได้ว่าวัดเป็นสถานที่เรียนรู้ฝึกอบรมแห่งแรก รวมถึงประเพณีที่เป็นค่านิยมชายไทยเมื่อมีอายุครบ 20 ปีจะต้องบวชเรียนอย่างน้อย 1 พรรษา หรือชายไทยก่อนแต่งงานออกเรือนก็ควรจะบวชเรียนเพื่อทดแทนพระคุณบิดามารดา บุพการีก่อนจึงจะไปมีครอบครัวได้ ดังนั้นความเกี่ยวเนื่องผูกพันกันระหว่างวัดกับชุมชนมานาน แต่เมื่อสังคมไทยยุคปัจจุบันภายใต้ความเจริญของเทคโนโลยีไร้สาย ทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยโดยเฉพาะผู้ที่ทำงานอยู่ในเมืองที่มีประชากรหนาแน่น เช่น กรุงเทพมหานครนั้น ต่างก็เต็มไปด้วยความเร่งรีบและเร่งรัดที่จะไขว่คว้าหาความสำเร็จ จึงนับได้ว่าสภาพสังคมเช่นนี้ เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ 3 สถาบันหลัก คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ไม่ค่อยได้ยึดเหนี่ยวเกี่ยวโยงกันดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าในความเป็นจริง ก็ยังคงพบเห็นบางชุมชนที่ 3 สถาบันหลักยังคงให้ความสำคัญเกื้อหนุนกันอยู่บ้าง (Phrasedhavinaiyaros, 2017) เข้าใจหลักความจริงเกี่ยวกับชีวิต อันเป็นไปตามสาระสำคัญในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน (Puchthonglang, 2017)

การทำงานที่ดีต้องมีความร่วมมือตามแนวคิด (Graham & Wright, 1999) ได้อธิบายถึง ความร่วมมือเป็นการทำงานร่วมกันและการมีส่วนร่วมในกิจกรรม การวางแผน การแบ่งปัน และการบรรลุเป้าหมายของกิจกรรม โดยมีตัวบ่งชี้ในความร่วมมือประกอบด้วย 1) การวางแผน (Planning) 2) การแบ่งปัน (Sharing) และ 3) การดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (Goal Achieving Activities) (Pisit, 2011) ความสำเร็จในการพัฒนาจึงต้องทำให้เกิดการมีส่วนร่วมสอดคล้องกับคำกล่าวว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชนคือหัวใจของการพัฒนา” ที่จะส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนา ดังนั้นเมื่อวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งเรียนรู้สืบสานงานพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมประเพณีของคนไทย จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและควรศึกษาเพื่อหาแนวทางความร่วมมือในการพัฒนาวัดอย่างจริงจังจึงให้ประสบผลสำเร็จเพื่อก้าวข้ามความขัดแย้งหรือความเห็นที่แตกต่าง อันนำมาซึ่งความร่วมมือในการพัฒนาวัดให้ประสบความสำเร็จสามารถเป็นศูนย์กลางที่พึงของประชาชน

การจะทำกิจการใดร่วมกันนั้นย่อมเป็นธรรมชาติที่ต้องมีความคิดเห็นที่แตกต่าง ถ้าหากก็จะเป็นความขัดแย้ง แต่ถ้าต้องการความสำเร็จต้องการก้าวข้ามความขัดแย้งและทำให้เกิดความร่วมมือเพื่อทำให้เป้าหมายบรรลุ ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมหลายหมวดธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการปัญหาความขัดแย้งและเป็นแนวทางในการทำงานร่วมกัน หนึ่งในหมวดธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคีเป็นหลักธรรมแห่งความสำเร็จที่มีพลังอันยิ่งใหญ่สามารถสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงให้เกิดขึ้นได้ คือ สาราณียธรรม 6 (Thai Tipitakas, 1996/12/492/531) เป็นหลักธรรมที่สมาชิกในชุมชนทุกๆ คนควรที่จะตระหนัก เอาใจใส่ และร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นให้มากที่สุดพัฒนาดตนเอง ให้มีความเสียสละเมตตา กรุณา กตัญญูกตเวทิตะและสามัคคีธรรม เป็นเหตุให้ระลึกลึถึงกัน เป็นหน้าที่หรือข้อปฏิบัติที่ประชาชนควรปฏิบัติต่อผู้อื่นในสังคมซึ่งมีองค์ประกอบไปด้วยหลัก 6 ประการด้วยกันคือ 1) เมตตากายกรรม 2) เมตตาวาจากรรม 3) เมตตามโนกรรม 4) สาธารณโภคี 5) ศีลสามัญญตา 6) ทิฏฐิสามัญญตา โดยรวมคือ การแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงานร่วมกิจการร่วมชุมชนด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจแสดงอาการกิริยาสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง การช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง การตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันมองเห็นในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน การแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน การมีความประพฤติสุจริตดีตามรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวมไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ การเคารพฟังความคิดเห็นกันมีความเห็นชอบร่วมกันตกลงกันได้เป็นหลักสำคัญ ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน (Phra Promgunaporn, 2008)

ดังนั้นหากพุทธศาสนิกชนคนไทยที่ยังมีแนวคิดและมีความเชื่อที่ว่า 3 สถาบันหลักคือ “บ ว ร” นั้นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่จะต้องคงอยู่ตลอดไป ความร่วมมือร่วมใจกันของชุมชนที่มีแนวคิดแบบเดียวกัน อย่างเช่น แนวคิดเรื่องการพัฒนาวัดในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ โดยอาศัยหลักธรรม “สาราณียธรรม 6” เป็นแนวทางพัฒนาทำให้ชุมชนเกิดความร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ โดยมีความเข้าใจในหลักธรรมและนำไปใช้ให้เกิดผลตามลำดับด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วัดคูบอนซึ่งอยู่ใกล้กับที่พักอาศัยของผู้วิจัยเอง เป็นกรณีศึกษาถึงการนำหลักสาราณียธรรม 6 มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เกิดความร่วมมือของชุมชนฯ

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาบริบทการสร้างความร่วมมือของชุมชนวัดคูบอน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร
- 2) เพื่อศึกษาแนวคิดและแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือในชุมชนตามหลักพุทธสันติวิธี
- 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนของวัดคูบอนตามหลักพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยมีการดำเนินงานหาแนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนของวัดคูบัว ดังนี้

1) **รูปแบบการวิจัย** เชิงคุณภาพภาคสนาม (Qualitative Field Research) โดยการศึกษาค้นคว้า พระไตรปิฎก เอกสารที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนาและทางสังคม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม เพื่อนำฐานข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์

2) **กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)** แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มผู้อยู่อาศัยในชุมชนโดยรอบวัดคูบัว จำนวน 2 คน (2) กลุ่มประชากรที่มีส่วนร่วม หรือเคยร่วมในการทำกิจกรรม ประเพณีและกิจกรรมบุญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ที่จัดขึ้นที่วัดคูบัว จำนวน 2 คน (3) กลุ่มผู้เข้าวัดปฏิบัติธรรม จำนวน 2 คน และ (4) กลุ่มพระ เณร จำนวน 2 รูป รวมเป็น 8 รูป/คน

3) **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย** คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ที่ผ่านการตรวจเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านด้วยกระบวนการหาค่าน้ำหนักความน่าเชื่อถือ Index of Objective Congruence (IOC) ร้อยละ 60

4) **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ประกอบด้วย ขั้นที่ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความร่วมมือ และรวบรวมทั้งข้อมูลจากงานวิจัย เอกสารวิชาการ และบทความที่เกี่ยวข้องจากเอกสารต่างๆ ขั้นที่ 2) ศึกษาภาคสนามการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 4 กลุ่มรวม 8 ท่าน โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการจดบันทึก การบันทึกเสียง และการถ่ายภาพ และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ

5) **การวิเคราะห์ข้อมูล** ผู้วิจัยนำเทปบันทึกเสียงสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างมาถอดเทปและสกัดประเด็นที่ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้ตอบไว้ตรงกัน และคัดแยกประเด็นที่ให้ไว้ไม่เหมือนกัน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และนำข้อมูลเหล่านั้น มาวิเคราะห์อธิบายตีความ ประกอบกับข้อมูลแนวคิดทฤษฎี เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องของแนวคิดทฤษฎีกับบริบทความร่วมมือในชุมชน

6) **สรุปผลการวิจัย** การวิเคราะห์ผล ใช้หลักการวิเคราะห์แบบอุปนัย และสรุปผลการวิจัยในเชิงพรรณนาโวหาร โดยนำเสนอข้อมูลสภาพบริบทความร่วมมือของชุมชนวัดคูบัว ปัญหา อุปสรรค จุดแข็งจุดอ่อน ของความร่วมมือของชุมชนวัดคูบัวที่ผ่านมา แนวคิดและแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือ ตามแนวพุทธสันติวิธี “สาราณียธรรม” แล้วจึงนำเสนอแนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนของวัดคูบัวตามหลักพุทธสันติวิธี โดยสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาวัด ของสำนักงานพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัย

ประเด็นที่ 1 บริบทความร่วมมือของชุมชนวัดคูบอน

วัดคูบอนเป็นวัดหนึ่งในเขตเมืองที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่เจริญ สามารถสัญจรไปมาได้สะดวก เพราะวัดอยู่ติดริมถนน ทั้งนี้สภาพบริบทของวัดโดยทั่วไป ถือว่าสามารถเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ภายในบริเวณศาลาการเปรียญวัดมีพระประธาน, รูปจำลองพระเกจิอาจารย์ และเป็นสถานที่ที่วัดจัดสรรไว้ทำกิจกรรมบุญต่างๆ ของทางวัด และบริเวณชั้นสองจัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม มีเส้นทางสัญจรไปมาได้ทั้งทางน้ำและทางรถยนต์ ถือว่าสะดวกต่อพุทธศาสนิกชน ญาติโยมที่จะเดินทางมาทำบุญหรือร่วมกิจกรรมกับทางวัด มีคลองสำหรับปล่อยปลา นั่งพักผ่อน ชมบรรยากาศริมคลอง

นันททัศนะเกี่ยวกับวัดคูบอน: หากมองภาพรวมถือได้ว่ามีความพร้อม แต่ถ้ามองในแง่ของการยกระดับเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง วัดคูบอนถือได้ว่ายังต้องอาศัยเวลา และความร่วมมือในการพัฒนาให้วัดเจริญยิ่งขึ้น ขึ้นต่อไป ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษามุมมองทัศนะของผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแทน ของ บ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งเสียงสะท้อนเหล่านี้จะช่วยให้เห็นแนวทางในการสร้างความร่วมมือของ “บวร.” ในการพัฒนาวัดคูบอนได้อย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยได้รวบรวมสรุป ได้ดังนี้ **เสียงสะท้อนจากภายในวัด:** เรื่องของการพัฒนาวัดคูบอน ต้องมองสองด้าน คือ พัฒนาทางด้านวัตถุ กับพัฒนาทางด้านศีลธรรม การพัฒนาวัดด้านวัตถุกล่าวได้ว่า วัดได้รับการพัฒนาอย่างเห็นได้ชัดในสิ่งปลูกสร้าง สำหรับการพัฒนาวัดในด้านของศีลธรรม เป็นเรื่องของการพัฒนาจิตใจ ซึ่งวิถีปฏิบัติของพระสงฆ์ในวัด นับว่ามีการปฏิบัติตนวางตนให้เป็นที่น่าถือ ส่วนเรื่องของความร่วมมือในการพัฒนาวัด โดยอาศัย “บวร.” ที่ผ่านมามีวัดได้มีนโยบายในการดำเนินการเรื่องของปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน และโรงเรียน (PhraKru Samuwaiyawuthi, 2018) **เสียงสะท้อนจากภายนอก:** เสียงสะท้อนเกี่ยวกับการพัฒนาวัดคูบอนในสายตา ของชาวบ้านในชุมชน มองว่า วัดยังต้องพัฒนาอีกมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาการดูแลรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบ และยังมีผู้กล่าวว่า “วัดนี้พัฒนาแต่สิ่งปลูกสร้าง แต่ยังไม่พัฒนาความสะอาดและจิตใจของคนในวัด” (Patnicha, 2018) สำหรับเรื่องของการให้ความช่วยเหลือของวัดที่มีต่อชุมชน มีเสียงสะท้อนถึงเจ้าอาวาสวัดที่ท่านมีเมตตาต่อญาติโยมในมุมของผู้เข้ามาช่วยเหลือกิจกรรมวัด (Puang, 2018) แต่ในเรื่องของความร่วมมือ มีเสียงสะท้อนว่า “เจ้าอาวาสควรออกมาสร้างสายสัมพันธ์กับชุมชนบริเวณรอบๆ วัด” (Patnicha, 2018) แม้ว่าที่ผ่านมาจะมีพระสงฆ์ในวัดให้ออกมาทำกิจกรรมกับชุมชนแต่ผู้นำไม่มีส่วนร่วมก็ถือว่ายังไม่เป็นเรื่องดี เพราะเจ้าอาวาสถือว่าเป็นศูนย์รวมใจของวัด ดังนั้นการเชื่อมโยงวัดกับชุมชน เจ้าอาวาสน่าจะมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

การสร้างความร่วมมือของวัดคูบอนที่ผ่านมา วัดมีนโยบายที่จะสร้างความร่วมมืออยู่แล้ว โดยวัดจะทำตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนไม่แยกออกจากกัน และยังมีส่วนร่วมกับกลุ่มชาวบ้านคือ การไปร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างเช่น การจัดโครงการเปิดบ้านศีล 5 เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามวัดคูบอนยังถือว่าทำได้ไม่เต็มที่นัก เป็นช่วงของการพัฒนาซึ่งต้องอาศัยการ มีส่วนร่วมและความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนมาก

กว่านี้ (PhraKru Samuwaiyawuthi, 2018) และยังมีเสียงสะท้อนจากมุมมองของจิตอาสาในวัด ซึ่งมองเห็นปัญหาเรื่องความร่วมมือในการช่วยวัดดูแลรักษาอุปกรณ์ ที่กล่าวว่า การพัฒนาวัดต้องอาศัยทั้งพระและโยมที่ต้องร่วมด้วยช่วยกันดูแลวัด ดูแลให้วัด ให้มีความสะอาดมีความพร้อม (Puang, 2018)

วิเคราะห์ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดคู่บ่อน พบว่า จุดแข็งในการพัฒนาวัดคู่บ่อน คือ วัดและบุคลากรของวัด มีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนาวัดให้เจริญก้าวหน้าเป็นศูนย์พัฒนาจิตและปัญญาให้กับชาวพุทธในย่านคู่บ่อน ส่วนจุดอ่อน พบว่าวัดยังขาดแผนการพัฒนาวัดที่ชัดเจน ทำให้ที่ผ่านมามีวัดจะสร้างถาวรวัตถุใดๆ ก็สร้างด้วยศรัทธาทั้งพระและโยม แต่ขาดการวางแผนรองรับในการดูแลรักษาหรือบริหารจัดการ

ประเด็นที่ 2 แนวคิดและแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือในชุมชนตามหลักพุทธสันติวิธี

แนวคิดและแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือฯ ตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อช่วยให้เกิดความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่งจะช่วยในการสร้างสันติสุข ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริง และมั่นคง จึงได้ทำการประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อใช้ในการสร้างความร่วมมือในชุมชนของวัดคู่บ่อน โดยมีหลักและแนวทาง คือ 1) **เมตตาการุณยธรรม** นำมาประยุกต์ใช้ได้กับปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน ไม่เคารพ ให้เกียรติผู้อื่น 2) **เมตตาวิจิตรธรรม** นำมาประยุกต์ใช้ได้กับปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการใช้วาจาต่อกันลับหลังเพื่อนร่วมงานการพูดกระทบกระเทียบเปรียบเปรย 3) **เมตตาเมตตาธรรม** นำมาประยุกต์ใช้ได้กับปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการ เชื่อง่าย หูเบา เมื่อมีคนอื่นมาพูดหรือทำให้เกิดการเข้าใจผิดต่อกันจิตใจไม่มั่นคง จิตใจหวั่นไหว 4) **สาราณโกศล** นำมาประยุกต์ใช้ได้กับปัญหาการขาดความร่วมมือ ที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดี การมีจิตใจคับแคบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม 5) **ศีลสามัญญตา** นำมาประยุกต์ใช้ได้กับปัญหาความด้านประพฤติ รักษาระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย วาจา ที่จะกลมกลืนเข้ากันได้ มีความประพฤติดีงามต่อกัน ถูกต้องตามระเบียบวินัยของบ้านเมือง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม 6) **ทัญญูสามัญญตา** นำมาประยุกต์ใช้ได้กับปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดี ที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน และการไม่เคารพกันและกันการมองกันในแง่ร้าย คือ เพ่งโทษกันและกันการมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน

ซึ่งทั้ง 6 แนวทางข้างต้นนี้สอดคล้องตรงกันกับที่ได้มีการกล่าวโดยสรุปไว้ว่า สาราณียธรรมแปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หมายถึงคุณธรรมที่ทำให้คนเราเกิดความร่วมมือ ไม่เห็นแก่ตัว เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละแก่ผู้อื่นมากขึ้น (Thonglor, 1995)

ประเด็นที่ 3 แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนของวัดคู่บอนตามหลักพุทธสันติวิธี

การร่วมมือกันของชุมชนในการพัฒนาวัด มีกรอบแนวทางปฏิบัติตามหลักการ คือ การปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัดจนกระทั่งมี ความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาวัด 5 ประการคือ 1) พัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นนั้นว่าวัดเป็นของตน 2) สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย 5 ประการเป็นที่พึ่งอาศัยของพระภิกษุ เป็นที่บวชเรียน เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล เป็นที่ที่ชาวบ้านได้เข้ามาหาความสงบทางกายทางใจ และเป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน 3) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น 4) สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างวัดกับประชาชน และ 5) ให้เกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้นๆ เป็นหน่วยงานเดียวกันโดยมีกรอบในการพัฒนาวัด ได้แก่ (1) การสาธารณูปการ (2) การปกครอง (3) การศาสนศึกษา (4) การศึกษาสงเคราะห์ (5) การเผยแผ่ (6) การสาธารณสงเคราะห์ (National Office of Buddhism, 2011)

จากหลักการดังกล่าวข้างต้นวัดคู่บอนได้ดำเนินการพัฒนาวัดให้เป็นไปตามกรอบมาตรฐานที่กำหนดและก็ยังมีความด้านที่วัดยังต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนา คือ ด้านสาธารณูปการ วัดคู่บอนในมิติของการจัดสรรให้ในวัดมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จำเป็นเหมาะสม และมีความมั่นคง แต่อย่างไรก็ตามวัดยังขาดมิติของการทำสถานที่ให้เป็นรมณียสถาน ทำให้สะอาด เป็นระเบียบ และมีความร่มรื่น **ด้านสาธารณสงเคราะห์** มีประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาปลูกฝังจิตสำนึกในการจะใช้ประโยชน์จากวัดควรคำนึงถึงการส่งมอบของที่หยิบยืมไปใช้ในสภาพที่ดี มีความเรียบร้อย ไม่เป็นภาระของวัด ซึ่งอาจรวมถึงการใช้สถานที่ต่างๆ ในวัดที่ต้องร่วมแรงร่วมใจกันในการดูแลรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน คือกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะแลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจ การรับรู้การเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย (Orathai, 2003) ซึ่งหมายรวมถึงการทำงานร่วมกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การวางแผน การแบ่งปัน และการบรรลุเป้าหมายของกิจกรรม โดยมีตัวบ่งชี้ของความร่วมมือประกอบด้วย 1) การวางแผน (Planning) 2) การแบ่งปัน (Sharing) และ 3) การดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (Goal Achieving Activities) สอดคล้องกับคำกล่าวว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชนคือหัวใจของการพัฒนา” นั่นคือ การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับวัดนั้นจะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยหลักคิดพื้นฐานสำคัญ คือ การมีส่วนร่วม ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของความร่วมมือของชุมชนวัดคู่บอนนี้มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การประนีประนอมเพื่อให้เกิดการเคารพความคิดใหม่และการเปลี่ยนแปลง 2) การสื่อสารที่ประกอบด้วย การฟังและการเสนอความคิดความรู้สึก 3) การแก้ปัญหาที่มีภาระความต้องการ ความ

จำเป็น การระดมสมอง การปรับสิ่งที่ได้เพื่อใช้ในการสร้าง แผนปฏิบัติการและการประเมิน 4) การพัฒนา แผนปฏิบัติการและการประเมินการปฏิบัติการ

แนวคิดดังกล่าวข้างต้นจะสามารถสำเร็จผลได้ ต้องมีสิ่งสำคัญคือ การมีใจรวมเป็นหนึ่งเดียว เพราะความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันนี้ จะช่วยกันนำพาให้ไปถึงเป้าหมายและมีความพร้อมเพรียงกันที่จะทำงานนั้น ให้สำเร็จ หลักการนี้มีอยู่ในพระพุทธศาสนา เรียกว่า สาราณียธรรม 6 ซึ่งเป็นพุทธสันติวิธีที่พระพุทธองค์ทรงวางหลักเอาไว้สำหรับป้องกันความขัดแย้ง และขจัดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดพุทธสันติวิธีนี้ ประกอบกับแนวคิดการมีส่วนร่วม การสร้างความร่วมมือ และประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนของวัดคูบอนตามหลักพุทธสันติวิธี ดังนี้

1) การปรับความเห็นของชุมชนในการหวนหาพันธกิจเป็นสมบัติของชุมชน โดยการมีเป้าหมายและแนวทางเดียวกัน เพื่อร่วมกันวางหลักปฏิบัติที่ดีนำไปสู่พลังความร่วมมือเพราะเป้าหมายที่ดี นำมาซึ่งความสำเร็จในการให้ความร่วมมือ

2) สร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วมและเป็นแนวปฏิบัติที่ชุมชนต้องร่วมมือ (ศีล) เพราะการร่วมกันสร้างกฎกติกาเพื่อประสิทธิภาพในการพัฒนาวัดจะสร้างจิตสำนึกในการเคารพกฎกติกาเพื่อหวังประโยชน์ของชุมชนและวัดให้แก่ทุกภาคส่วน

3) การปรับใจเข้าหากันมองทุกอย่างด้วยเมตตา (เมตตาตามโนกรรม) ด้วยการมองกันแบบเมตตา ให้เกียรติ ให้อภัยและจริงใจจะช่วยขยายพลังความคิดบวกด้วยใจที่เมตตาและเบิกบานและเมื่อมีทัศนคติที่ดีต่อองค์กร ทุกอย่างก้าวจะมีแต่ความสำเร็จ

4) การพัฒนาท่าทีการแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา (เมตตากายกรรม): ด้วยการเปิดรอยยิ้มแห่งความเป็นมิตรเชื่อมสัมพันธ์ในชุมชนรวมถึงการแสดงเจตนายินดีให้ความช่วยเหลือท่าทีการแสดงออกต่อกันที่ดีนี้เอง จะส่งผลให้งานสำเร็จ เกิดพลังมาใหม่ เป็นพลังที่อัดแน่นด้วยความรัก ความเอื้อเฟื้อ หน่วยงานก็ก้าวหน้า ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง

5) การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เมตตาในชุมชน (เมตตาวาจากรรม): โดยการใช้วจีที่ตีพื้นฐานจากการฟังอย่างมีสติและใส่ใจและการสื่อสารด้วยความเมตตาจะส่งผลในการสร้างความร่วมมือ เพราะถ้าเจรจากันได้อย่างรู้เรื่องและราบรื่นแล้ว ทุกอย่างจะเป็นเรื่องง่าย

6) การจัดสรรด้วยเป็นธรรมมองประโยชน์ต่อส่วนรวม (สาธารณโกติ): เมื่อกระบวนการจัดสรรประโยชน์มีความเป็นธรรมและโปร่งใส ปราศจากอคติ ทำให้วัดและผู้มาประสานวัดกับชุมชน เป็นที่นาเชื่อถือและศรัทธา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดความเสมอภาค มีกำลังใจ ไม่มีความขัดแย้ง และการมีกติกาการจัดสรรผลประโยชน์เมื่อเจรจากันลงตัวแล้ว ทุกคนจะเข้าใจและตั้งใจทำงาน โดยสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับวัดด้วยพุทธสันติวิธี

สรุป

การสร้างความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชนด้วยพุทธสันติวิธีตามหลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมสำหรับสร้างความร่วมมือหรือความสามัคคีปรองดองได้ ทำให้เกิดความระลึกถึงกันสร้างสรรค์ให้เกิดความรัก ความเคารพ การสงเคราะห์ อนุเคราะห์กัน ไม่ให้มีการทะเลาะวิวาทกัน เสริมสร้างให้เกิดความสามัคคีใน วิธีการสร้างความร่วมมือที่ดีที่สุด คือ การแก้ที่ภายในจิตใจของทุกคนตามหลักพุทธสันติวิธีดังกล่าวแล้ว จึงจะสามารถสร้างความร่วมมือหรือสามัคคีปรองดองในชุมชนได้อย่างถาวรมั่นคง ชุมชนวัดคู่บอณาได้การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับวัดด้วยหลักพุทธสันติวิธี มีความเป็นเอกภาพ ด้วยกัน คือ การปรับความเห็นในการหวงแหวนวัดเป็นสมบัติของชุมชน (ทิฐิสามัญญตา) ด้วยการมีเป้าหมายและแนวทางเดียวกัน ร่วมกันวางหลักปฏิบัติที่ดีนำไปสู่พลังความร่วมมือ เป้าหมายที่ดีนำมาซึ่งความสำเร็จในการให้ความร่วมมือ ร่วมสร้างกติกาและเป็นแนวปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วม (ศีลสามัญญตา) ร่วมกันสร้างกฎกติกาเพื่อประสิทธิภาพในการพัฒนาวัด สร้างจิตสำนึกในการเคารพกฎกติกาเพื่อหวังประโยชน์ของชุมชนและวัดมีการปรับใจเข้าหากันมองทุกอย่างด้วยเมตตา (เมตตาตามโนกรรม) มองกันแบบเมตตาให้เกียรติ ให้อภัยและจริงใจ ขยายพลังความคิดบวกด้วยใจที่เมตตาและเบิกบาน การพัฒนาทำทีการแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา (เมตตา

กายกรรม) เปิดรอยยิ้มแห่งความเป็นมิตรเชื่อมสัมพันธ์ในชุมชน การแสดงเจตนายินดีให้ความช่วยเหลือ มีการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เมตตาในชุมชน (เมตตาวจีกรรม) ด้วยการใช้จิตพื้นฐานจากการฟังอย่างมีสติและใส่ใจ และสุดท้าย คือ การจัดสรรด้วยเป็นธรรมมองประโยชน์ต่อส่วนรวม (สาธารณโภคิ) จัดสรรประโยชน์โดยธรรม เรื่องการจัดสรรประโยชน์จึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่ต้องให้เกิดความเป็นธรรมและยึดโยงกับประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

จึงกล่าวได้ว่า ชุมชนวัดคูบอนมีความร่วมมือกันเป็นอย่างดีในการพัฒนาชุมชน ได้อาศัยหลักสาราณียธรรมในการสร้างความสามัคคีนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ตัวบุคคลและสังคมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตไปในทางที่จะพัฒนาขึ้นจากเดิมที่เป็นอยู่ เป็นชุมชนที่มุ่งสร้างคุณประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นแก่กันและกันผลแห่งสามัคคีความร่วมมือร่วมใจกันของชุมชน ได้กลายเป็นแนวทางหรือเครื่องมือที่ช่วยระงับแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งที่จะชักนำไปสู่ความแตกความสามัคคีและปัญหาอื่นๆ และยังเป็นการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ด้วยการวิจัยครั้งนี้เน้นการศึกษาหาข้อมูลในส่วนของวัด และ บ้าน (ชุมชน) เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าสังคมไทย แม้ในเมืองหลวงอย่างกรุงเทพมหานครเองนั้น โรงเรียนที่อยู่ร่วมกับ วัด และบ้าน มานานก็มีส่วนเกื้อหนุนให้ทั้งสามส่วน “บ ว ร” มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงควรที่จะศึกษาวิจัยในมุมของโรงเรียนว่ามีส่วนร่วมในการผสานประโยชน์เพื่อเกื้อหนุนให้ทั้งสามส่วนนี้ อย่างไรบ้าง ผู้วิจัยเชื่อว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมไทยได้อย่างทั่วถึง

References

- Chansuk, P. (2018). *Interview*.
- Komsan, J. (2015). Bovorn Ban, Wat, Longlieng. Prachathai Online. From <https://prachatai.com/journal/2015/12/62826>.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitaka*. Bangkok: MCU Press.
- Ministry of Education. (2003). *The responsibility of temple for education under the National Education Act*. Bangkok: Office of the Education Council.
- National Office of Buddhism. (2011). *Manual of Temple Development to Standardization*. Bangkok: National Office of Buddhism
- Orathai, K. (2003). *Manual for Residents Participation*. Bangkok: Foundation of Public Administration.
- Patnicha Sairojpan. (2018). *Interview*.
- Phra Promgunaporn (P.A. Payutdo). (2008). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: MCU Press.
- PhraKru Samuwaiyawuthi Chittajitto. (2018). Deputy Abbot of Kubon Temple. *Interview*.
- Phramedhavinaiyaros. (2017). The Form in Promoting Reconciliation and Peacefulness with Five Precepts of People in Saraburi Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 5 (1), 1-14.
- Pisit, T. (2011). *The Development of Collaborative Network Model for Educational Quality Management in Small Sized Primary Schools*. Doctor of Philosophy Thesis. Khon Kaen: Khon Kaen University.
- Puchthonglang, P. (2017). The Metaphor of Life: Meaning Analysis for Clearly Understanding of Life. *Journal of MCU Peace Studies*, 5 (2), 348-365.
- Thonglor, W. (1995). *201 Buddhism Philosophies*. Bangkok: Odiestore